

ADRIANNA SARNAT-CIASTKO

Tutoring młodzieżowy w Zespole Szkół Usług i Przedsiębiorczości w Płocku jako propozycja innowacyjnego programu profilaktycznego. Wnioski z badań własnych

Peer Tutoring in School Complex of Services and Entrepreneurship in Płock as a Proposition of Innovative Preventive Project. The Conclusion from own Research

Doktor, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny Instytut Pedagogiki, Zakład Psychoprofilaktyki, Polska

Streszczenie

Od 2008 r. w polskim systemie oświaty utrwała się obecność tutoringu szkolnego, który rozumiany jest jako indywidualne, spersonalizowane wsparcie zapewniane uczniowi przez nauczyciela. Warto jednak zauważyć, że obok szkół wykorzystujących tę formułę pracy pojawiają się placówki, które rozbudzają potencjał tutorski tkwiący w samych podopiecznych. Jedną z takich szkół jest Zespół Szkół Usług i Przedsiębiorczości w Płocku, w którym w latach 2015–2018 realizowana jest innowacja pedagogiczna pt. „Pasje zawodowe – program innowacyjny z wykorzystaniem metody tutoringu rówieśniczego”. Innowacja ta w niezamierzony sposób przywołuje dorobek młodzieżowych programów wsparcia rówieśniczego stworzonych przez Gaś, co wskazuje, że wkracza w przestrzeń działań profilaktycznych. Opisanie tego aspektu, a także wskazanie dostrzeżonych poprzez obserwacje badawcze owoców tej innowacji stanie się głównym celem niniejszego artykułu.

Słowa kluczowe: tutoring szkolny, tutoring rówieśniczy, profilaktyka, innowacje pedagogiczne

Abstract

Since 2008 a presence of the school tutoring, that is interpreted as individual, personalized support provided by the teacher to the student, has been perpetuated in Polish educational system. However it is worth to notice that in addition to schools which use this form of work, there are institutions that awaken the tutors' potential directly from pupils. One of those schools is School Complex of Services and Entrepreneurship in Płock in which the pedagogical innovation "The Professional Passions – the Program with the Use of Peer Tutoring Method" is carried out from 2015 till 2018. This innovation unintentionally evokes the achievements of youth peer support programs created by Gaś, which indicates that it is entering the space of preventive activities. Describing this aspect, as well as pointing the identified fruits of this innovation perceived by research observations, will become the main goal of this article.

Keywords: school tutoring, peer tutoring, prevention, pedagogical innovation

Wstęp

Współczesna polska szkoła, stojąc w obliczu wielu wyzwań, jakie stawiają przed nią m.in. „permanentnereformy” edukacji (Dumowska, 2003 s. 24), nieustająco szuka sposobów na jak najbardziej efektywne realizowanie przypisanych sobie zadań, które mieszczą się w obszarze nauczania i wychowania. Owo „szukanie” staje się przejawem autonomii placówek, tworzeniem klasycznie już postrzeganych „lokalnych społeczności innowacyjnych” (Śliwerski, 2008, s. 13), które znając swój własny potencjał i potrzeby, obierają najwłaściwszy dla siebie kierunek. Od 2008 r. dla kilkuset szkół w Polsce (por. Sarnat-Ciastko, 2015, s. 108) taką drogą okazał się tutoring szkolny traktowany jako spersonalizowana i zindywidualizowana forma pracy nauczyciela (wychowawcy) z uczniem, która jest celowa, długotrwała, oparta na mocnych stronach podopiecznego, służąca wspieraniu jego rozwoju. Należy jednak zaznaczyć, że niejako w cieniu tutoringu szkolnego pojawiły się także placówki, które zdecydowały się koncentrować swoją uwagę na innej formule tutoringu – tutoringu rówieśniczym. Ten z kolei zakłada budowanie współpracy między dwojgiem uczniów, z których jeden wchodzi w rolę tutora, a drugi podopiecznego. Ta budząca zupełnie inne zasoby szkoły perspektywa stała się tym samym interesującą przestrzenią rozważań i obserwacji badawczych.

Dokonując pogłębionego przeglądu literatury odnoszącej się do tutoringu rówieśniczego, zauważamy, że ta w pierwszej kolejności przywołuje znaczące doświadczenia anglosaskiego systemu kształcenia, w którym *peer tutoring* (tutoring rówieśniczy), *cross-age tutoring* (tutoring przekrojowy, zapraszający do współpracy uczniów w różnym wieku) czy *peer learning* (rówieśnicze nauczanie) są znane ze swojej skuteczności w podnoszeniu efektywności uczenia się przez uczniów. Zwraca na to przede wszystkim uwagę Topping (2001, s. 23), który w stworzonej przez siebie definicji tutoringu rówieśniczego podkreśla jego specyfikę wynikającą z tego, iż w tym konkretnym przypadku tutorzy „nie są profesjonalnymi nauczycielami” (1994, s. 23). Warto zauważyć, że źródeł owej efektywności można upatrywać m.in. w zbieżnych i zrozumiałych dla rówieśników języku i kulturze, doświadczanym przez nich poczuciu swobody, możliwości wyrażania bez skrupowania własnych opinii, gotowości do podejmowania ryzyka, zwiększonym poczuciu własnej wartości (wynikającym z posiadania tutora bądź podopiecznego), poczuciu odpowiedzialności czy też doświadczaniu pozytywnych owoców współpracy i swojego wpływu na ich zaistnienie (Kalkowski, 1995, s. 8–9).

Licznie opisane i zweryfikowane naukowo doświadczenia szkół spoza Polski nie są jednak jedynym punktem odniesienia w czynionych tutaj rozważaniach. Jak już wspomniano, wykorzystanie zasobów kryjących się w relacjach rówieśniczych stało się punktem odniesienia kilku udokumentowanych w litera-

turze przedmiotu rodzimych działań. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na pracę Pawlak (2009), która eksperymentalnie weryfikowała skuteczność tutoringu rówieśniczego w grupie dzieci 7- i 8-letnich, Gondek (2005) badającą skuteczność tej formy pracy w odniesieniu do uczenia się pojęć matematycznych czy autorów programu „Edukacyjny Tutoring Rówieśniczy” również służącego wsparciu w nauce przedmiotów ścisłych (Król-Maurkiewicz, 2013). Powyższe doświadczenia ewidentnie sięgające po inspiracje tkwiące wpeer tutoring nie wyczerpują jednak pełnego obrazu rodzimych prób wykorzystania potencjału relacji rówieśniczej. Kluczowe w tej perspektywie wydają się Młodzieżowe Programy Wsparcia Rówieśniczego stworzone i weryfikowane przez Gasia (1999, s. 35), w których centrum znaleźli się młodzieżowi wolontariusze – „odpowiednio przygotowani rówieśnicy, cieszący się zaufaniem swojego środowiska”. Proponowane przez niego działania stały się rodzajem programów wczesnej interwencji opartych na założeniu, że „rówieśnicy wywierają silny wpływ (pozytywny lub negatywny) na zachowanie nastolatków” (Gaś, 1999, s. 44). Warto przy tym zaznaczyć, że propozycje te ukierunkowane zostały na realizację trzech rodzajów celów związanych z: uaktywnianiem młodzieży dla jej środowiska lokalnego, w tym budzeniem jej odpowiedzialności za siebie i innych, nauką reagowania na negatywną presję rówieśniczą oraz budowaniem kompetencji „w zakresie funkcjonowania społecznego, interpersonalnego i intrapsychicznego” (Gaś, 1999, s. 44).

Niewątpliwie propozycje Gasia stały się ważnym punktem odniesienia dla innych programów profilaktycznych, jednak jej swoiste echa znaleźć można również w propozycji innowacji pedagogicznej realizowanej w Zespole Szkół Usług i Przedsiębiorczości im. abpa A.J. Nowowiejskiego w Płocku przez trzy lata szkolne, między 2015 a 2018 r., pn. „Pasje zawodowe – program innowacyjny z wykorzystaniem metody tutoringu rówieśniczego”. Warto zauważyć, że w niebywały sposób innowacja ta stała się łącznikiem zarówno założeń prezentowanych przez Gasia, jak i klasycznie pojmowanego tutoringu rówieśniczego. Potwierdza to choćby istniejący w dokumencie prezentujący tę innowację opis tutoringu, gdzie ten zdaniem autorów „zakłada pewien rodzaj nierówności między uczniami w zakresie doświadczenia, wiedzy, umiejętności i kompetencji. Rodzi sytuacje, kiedy jedna strona ma coś, czego nie ma druga, ale gdy są postawione przed wspólnym zadaniem, razem dysponują zasobami, by sobie z nimi poradzić. Różnice między uczniami wynikają między innymi z różnic w ich doświadczeniu życiowym. Te naturalne różnice są dobrym pretekstem do zaprojektowania sytuacji edukacyjnej, w której uczniowie uczą kolegów” (ZSUiP, 2015).

Biorąc pod uwagę powyższe, przyjęto, że celami innowacji staną się: przygotowanie młodzieży do dokonywania świadomych wyborów życiowych zwią-

zanych z dalszą edukacją i przyszłą karierą zawodową zmierzające do ograniczenia pomyłek przy wyborze profilu kształcenia¹, a także zwiększenie oferty możliwych do wykorzystania form tutoringu (w placówce obecny jest już bowiem tutoring szkolny). Sama przyjęta formuła działań realizowanych w ramach innowacji skierowana została do uczniów samego ZSUiP (w ramach którego funkcjonują technikum oraz szkoła branżowa), a także uczniów gimnazjów, którzy podczas rekrutacji do innowacji zadeklarowali chęć kształcenia się w zawodach, tj. technik obsługi turystycznej, technik organizacji reklamy, technik spedytor, technik żywienia i usług gastronomicznych oraz kucharz, fryzjer, piekarz, cukiernik, sprzedawca². Tym samym w naturalny sposób wytypowane zostały dwie grupy: tutorów (zwanych w projekcie młodzieżowymi), którymi stała się młodzież z ZSUiP, oraz ich podopiecznych – młodzież gimnazjalna. Co ważne, żadna z osób pełniących powyższe role nie pojawiła się w tym projekcie przypadkowo. Obok rekrutacji dla uczniów spoza ZSUiP analogiczne działania zostały podjęte dla przyszłych tutorów młodzieżowych. Ci – zgodnie z przyjętymi zasadami realizacji peer tutoring (por. Sarnat-Ciastko, 2015, s. 30) – przeszli odpowiednie szkolenie przygotowujące ich do pełnienia tej roli, zakończone wręczeniem certyfikatów. W realizowanej innowacji niewralgicznym momentem okazywała się oczywiście sama współpraca tutorów młodzieżowych z ich podopiecznymi. Młodzież z klas gimnazjalnych miała do dyspozycji 10-godzinne warsztaty, w których mogła skorzystać ze spotkania z doradcą zawodowym, psychologiem, wziąć udział w integracyjnym spotkaniu z tutorami młodzieżowymi, którzy następnie prowadzili dla nich 4-godzinne warsztaty zawodowe oraz mogli towarzyszyć im w 3-godzinnej wizycie u pracodawcy. Podejmowane działania wypełnione były zatem różnorodnymi aktywnościami, które jak najlepiej miały przybliżyć przyszłym adeptom danych zawodów ich tajniki.

Należy zauważyć, że realizowana w Płocku innowacja pedagogiczna „Pasje zawodowe – program innowacyjny z wykorzystaniem metody tutoringu równieśniczego” stała się obiektem badań autorki niniejszego artykułu, którą w szczególności zainteresowała kwestia tego, jakie są opinie o tutoringu wśród młodzieży tej placówki z perspektywy bycia podopiecznym lub/i tutorem. Specyfiką szkoły – jak już zauważono – okazało się wykorzystywanie zarówno tutoringu szkolnego (a zatem pracy ucznia i nauczyciela) oraz młodzieżowego (współpracy tutorskiej uczniów). Obserwacje badawcze zostały przez nią podjęte w lutym 2017 r. i uwzględniały przeprowadzenie sondażu diagnostycznego opartego na wywiadach częściowo kierowanych z kadrą pedagogiczną opiekującą się inno-

¹ Okazuje się, że obserwacje prowadzone w ZSUiP wskazują na to, że aż 20% uczniów klas I z tej szkoły zmienia nietrafione dla siebie plany edukacyjne.

² Oczywiście obok wymienionych grup uczniów w innowacji kluczową, choć pośrednią rolę pełnili także ich opiekunowie oraz przedstawiciele zakładów pracy, w których odbywały się wizyty podopiecznych tutorów młodzieżowych.

wacją oraz wylosowanymi uczniami, jak i wykorzystanie ankiet zawierających pytania otwarte: „Mieć tutora”, „Być tutorem”, „Mieć tutora i być tutorem”. Ostatecznie badania zostały przeprowadzone na grupie 84 uczniów (29 posiadających tutora, 45 tutorów młodzieżowych, 10 uczniów pełniących obie role jednocześnie, w tym 66 dziewcząt i 17 chłopców) oraz 5 twórców i opiekunów innowacji. Warto zauważyć, że podczas samej realizacji badań uczniowie wykazali się dużym zaangażowaniem. Można było odnieść wrażenie, że badanym zależało na podzieleniu się swoim doświadczeniem. Dotyczyło to zwłaszcza uczniów pełniących funkcję tutora młodzieżowego, w mniejszym stopniu tych, którzy korzystają z pomocy tutora-nauczyciela.

Analiza zebranych danych wskazała, że zdecydowana większość badanych wyraża się o realizacji tutoringu rówieśniczego pozytywnie. Dostrzegła i doceniła w tym swój udział³: *Gdy gimnazjum było u nas (...) mogłam im pokazać, co umiem najlepiej; Szkołę się w tutoring i oprowadzam gimnazjalistów po szkole i swoim zawodzie*. Dla badanych uczniów ważne okazało się to, że podczas realizacji takich działań zaspakajane były ich potrzeby bycia potrzebnym: *Poczucie potrzeby poznawania mojej wiedzy przez młodszych*. Tutorzy młodzieżowi stali się świadomi bycia wzorem dla innych – ponoszenia odpowiedzialności za swoje wychowanie: *Mogą brać przykład ze mnie, jak innym pomagam, i mogą pomagać innym*. Stali się także bardziej świadomi trwania w procesie zdobywania kompetencji: *„[tutoring rówieśniczy polega – przyp. A.S.C.] na przejściu nauczania pod okiem głównego tutora i byciem „pomocną dłońią” dla innych poprzez tą wiedzę*. Co równie istotne, wydaje się, że podjęte w szkole działania wzmocniły ich umiejętność uważnego spoglądania na drugiego człowieka: *Tutoring młodzieżowy polega na: poznawaniu uczuć innych ludzi, bezinteresownej pomocy dla uczniów, jak i przyszłych uczniów (gimnazjalistów)*. Stał się zatem przestrzenią dodatkowego, nieoczekiwanego rozwoju uczniów, którzy czując w sobie ekspercką siłę tutora młodzieżowego, zaczęli odważniej reagować również na potrzeby swojego rówieśniczego otoczenia (por. Sarnat-Ciastko, 2017, s. 186).

Twórcy opisywanej tutaj innowacji wskazują, że ta pozwala wzmocnić kompetencje miękkie uczniów ZSUiP, które są związane z ich emocjonalnym i społecznym funkcjonowaniem, a także samodzielnością. Bez wątplenia zatem takie założenia wskazują, że przeszkolona grupa uczniów może stawać się pozytywną grupą odniesienia dla innych, tzw. nieprofesjonalnych pomocaczy, o których Gaś (1999, s. 40) pisał, że „choć (...) są różni, to praca ich jest wysoce skuteczna, albowiem utrzymują oni bliski kontakt z osobami, którym pomagają; osobiście angażują się w ich sprawy; są autentyczni i spontaniczni”. Z tej perspektywy szczególnie interesujący wydaje się fakt, że jest to przecież pewnaal-

³ Poniższe wypowiedzi są odpowiedziami badanych uczniów uzyskanymi z wypełnianych przez nich ankiet.

ternatywna forma doradztwa zawodowego gimnazjalistów, którzy – jak zauważono – często nie potrafią dokonywać trafnych dla siebie wyborów dalszego etapu kształcenia. Stąd też rola tutorów rówieśników jest interesującym rozwiązaniem wartym podjęcia dalszych pogłębionych obserwacji badawczych z wykorzystaniem grup kontrolnych.

Literatura

- Dumowska, B. (2003). *Edukacja autorska w szkołach publicznych w szkole*. Kraków: Impuls.
- Gaś, Z.B. (1999). *Młodzieżowe programy wsparcia rówieśniczego*. Katowice: Śląsk.
- Gondek, J. (2005). Tutoring – stara czy nowa metoda/strategia edukacyjna? Wartości poznawcze i dydaktyczne współpracy z rówieśnikami. *Forum Dydaktyczne*, 0, 9–11.
- Kalkowski, P. (1995). *Peer and Cross-Age Tutoring*. School Improvement Research Series. Office of Education Research and Improvement (OERI), Close-Up #18.
- Król-Mazurkiewicz, J. (2013). Tutoring rówieśniczy – edukacyjnym SPA dla zmęczonej szkoły. W: E. Murawska (red.), *Szkoła w dyskursie teorii i praktyki. Wybrane konteksty* (s. 47–58). Słupsk, Poznań: Contact.
- Pawlak, A. (2009). *Tutoring dziecięcy w procesie nauczania-uczenia się dzieci siedmioletnich i ośmioletnich*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Sarnat-Ciastko, A. (2015). *Tutoring w polskiej szkole*. Warszawa: Difin.
- Sarnat-Ciastko, A. (2017). Stany Ja tutorów rówieśników. Efekty realizacji innowacji pedagogicznej „Pasje zawodowe – program z wykorzystaniem metody tutoringów rówieśniczego”. *Edukacyjna Analiza Transakcyjna*, 6, 177–189. <http://dx.doi.org/10.16926/eat.2017.06.11>.
- Śliwerski, B. (2008). *Edukacja autorska*. Kraków: Impuls.
- Topping, K. (1994). A Typology of Peer Tutoring. *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 2(1), 23–24. <http://dx.doi.org/10.1080/0968465940020104>.
- Topping, K. (2001). *Peer Assisted Learning*. Newton: Brookline Books.
- ZSUiP (2015). *Pasje zawodowe – program innowacyjny z wykorzystaniem metody tutoringów rówieśniczego*. Płock.